

УДК 338.46

Пірус В. О.

Хмельницький національний університет

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті досліджено сутнісні ознаки та характеристики поняття «механізм». На основі критичного аналізу запропоновано авторське бачення поняття «механізм інноваційного розвитку вищого навчального закладу», розглянуто теоретичні питання формування механізму інноваційного розвитку вищого навчального закладу, запропоновано складові механізму, визначено принципи формування механізму.

Ключові слова: механізм, вищий навчальний заклад, інноваційний розвиток, принципи, складові механізму.

Постановка проблеми. Виклики сучасності висувають нові актуальні завдання перед вищою школою на шляху до європейського і світового освітнього простору, таке як, наприклад, забезпечення високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, потреб суспільства, ринку праці у кваліфікованих фахівцях. Водночас діяльність вищої школи відбувається в умовах жорсткої конкуренції; підвищення вимог до якості в освітній, науковій та інноваційній сферах; прискорення темпів суспільного розвитку, який має дослідницько-інноваційний характер глобального розвитку, що посилює роль освіти і науки; скорочення фінансування з боку держави. Адекватною відповіддю на ці виклики є становлення університетів як інноваційних структур і важливих складових інноваційного сектору економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів проблем формування механізмів вищої освіти присвячені праці українських і зарубіжних учених, таких як, зокрема, Ф. Альтбах, Г. Атаманчук, В. Андрієнко, Д. Богиня, Т. Боголіб, Ю. Васильєв, В. Вишневський, О. Грیشнова, Л. Кузьменко, Ю. Лисенко, Ф. Ньюман, М. Троу, М. Федоров, К. Хюфнер, М. Чумаченко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні здобутки науковців, слід указати на об'єктивну необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок стосовно комплексного підходу до формування механізму інноваційного розвитку ВНЗ в контексті глобалізації освітнього простору.

Мета статті полягає у визначенні сутності поняття «механізм інноваційного розвитку» та визначенні його складових в умовах глобалізації освітнього простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування сучасного ВНЗ в умовах ринкової економіки потребує постійних систематичних динамічних перетворень, трансформацій його підсистем в межах встановлених ВНЗ стратегічних цілей для забезпечення сталого інноваційного розвитку. Тому нагальною метою вдосконалення системи управління ВНЗ є формування умов для здійснення стабільного інноваційного розвитку шляхом раціоналізації та інтеграції всіх процесів в системі управління та розробки дієвого механізму інноваційного розвитку. Це пояснюється, з одного боку, множиною багаторівневих цілей об'єктів і суб'єктів управління, які повинні мати високий рівень узгодженості, а з іншого боку, складністю їх гармонізації.

Побудова механізму інноваційного розвитку ВНЗ вимагає розгляду наявних теоретико-методологічних та практичних площин, на яких ґрунтується його формування. В цьому контексті велике

значення має аналіз домінант сучасної парадигми, які розкривають логіку інноваційного розвитку. Чітке розуміння та осмислення категорії механізму інноваційного розвитку, співвідношення та ролі окремих його елементів є важливими для забезпечення ефективної діяльності ВНЗ.

У сучасній науковій економічній літературі не існує єдиної думки щодо сутності поняття «механізм інноваційного розвитку». З метою визначення змісту цієї категорії, на нашу думку, доцільно спочатку розглянути сутність терміна «механізм».

Термін «механізм» походить від грецького слова «*mechane*» – «зброя, машина». Це поняття сьогодні має такі основні значення: пристрій для передачі і перетворення рухів, що є системою тіл (ланок), в якій рух одного або декількох тіл (провідних) викликає певні рухи решти тіл системи; механізми бувають різними за конструкцією і призначенням, складають основу більшості машин, приладів та інших технічних пристроїв; внутрішній пристрій, система чогось, наприклад, механізм управління [1, с. 204–208].

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає «механізм» як пристрій, що передає або перетворює рух, внутрішню будову, систему чого-небудь, а також сукупність станів і процесів, з яких складається певне (зокрема, економічне) явище [2].

У словнику іншомовних слів «механізм» визначається як сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ [3, с. 431].

А. Чаленко зазначає, що в економіку поняття «механізм» прийшло з техніки, оскільки виникла необхідність в описі соціальних та виробничих процесів у їх взаємодії. При цьому в одних випадках під механізмом розуміють сукупність станів системи, наприклад, «фінансовий механізм» (сукупність станів фінансової системи); «механізм соціально-економічного розвитку» (сукупність соціально-економічних станів господарської системи); в інших – головний двигун розвитку (головний елемент структури системи, особливості його взаємодії з іншими елементами тощо) [4, с. 26].

Короткий економічний словник описує поняття «механізм» як послідовність станів процесів, які визначають які-небудь дії, явища; систему, пристрій, що визначають порядок якого-небудь виду діяльності [5, с. 401].

В економічній енциклопедії за редакцією С. Мочерного термін «механізм» трактується як система або спосіб, що визначає порядок певного виду діяльності, деяких ланок та елементів, які приводять їх у дію [6, с. 355].

Новітнє тлумачення поняття «механізм» запропоновано нобелівськими лауреатами Л. Гурвіцом, р. Майерсоном та Є. Маскіном. Розробивши найбільш узагальнююче визначення механізму,

яке можна застосувати до будь-якої взаємодії економічних суб'єктів, вони розглядають таку взаємодію як стратегічну гру (в даному випадку гра – опис того, яким чином поводитимуть себе гравці (економічні суб'єкти) і до чого приведе будь-який набір дій) та визначають механізм як форму цієї гри [7].

Ю. Осіпов визначає «механізм» як категорію як одночасно організовану й організуючу систему подій, явищ, процесів, яка підпорядковується законам, має ціль, визначену структуру, за допомогою якої досягається поставлена мета [8, с. 22–24].

На думку Б. Андреева, механізм як економічна категорія є інструментом, що забезпечує поступальний розвиток об'єкта, на який спрямовано рушійну силу чинників зовнішнього середовища. Його структура та зміст зазнають змін у процесі розвитку суспільного виробництва [9].

Отже, термін «механізм» здебільшого вживається в процесному значенні з конкретизуючим словом, наприклад, механізм управління, механізм протидії, механізм розвитку. Переважно науковці, пропонуючи своє тлумачення категорії «механізм», акцентують увагу лише на складових елементах цієї складної категорії. Тобто трактування поняття «механізм» здійснюється з акцентом на тих чи інших його аспектах, але всі дослідники однотайні в тому, що механізм – це складна, багатопланова система.

Таким чином, механізм інноваційного розвитку ВНЗ є складною, системою, що включає в себе організаційні, економічні та фінансові підходи, методи та принципи формування інноваційної політики та стратегії, які забезпечують зростання конкурентоспроможності ВНЗ, рівня його соціально-економічного розвитку та якості надання освітніх послуг.

Механізм містить взаємопов'язані принципи, методи, важелі, які спрямовані на досягнення стратегічних цілей та місії ВНЗ.

На підставі проведених теоретичних досліджень можна виділити основні складові механізму інноваційного розвитку ВНЗ, які включають організаційну (організація, розробка й

впровадження інновацій у діяльність ВНЗ), цільову (включає мету, завдання, суб'єкти та об'єкти інноваційного розвитку ВНЗ та їх взаємозв'язки), фінансову (вибір джерел фінансування інноваційної діяльності ВНЗ та ефективне управління наявними фінансовими ресурсами ВНЗ з використанням сучасних методів та інструментів), мотиваційну (розробка системи мотивації професорсько-викладацького складу до використання інноваційних методів навчання, формування сукупності стимулів та мотиваційні преференції вищого менеджменту до використання інновацій як основного засобу здобуття конкурентних переваг, методів оцінювання досягнутих результатів і способів їхнього врахування у подальших рішеннях для коригування стимулів у разі їх низької ефективності), функціональну (об'єднує інструменти та процеси інноваційного розвитку ВНЗ), моніторингову складову (визначення рівня досягнення мети та цілей інноваційного розвитку ВНЗ), що дає змогу визначати ефективну стратегію інноваційного розвитку ВНЗ й забезпечує адаптацію ВНЗ до динамічних умов розвитку ринку з урахуванням вимог європейських стандартів і збереженням культурних та інтелектуальних національних традицій.

Спираючись на теоретичні аспекти побудови механізмів, а також особливості інноваційних процесів у вищій освіті пропонуємо механізм інноваційного розвитку ВНЗ формувати з двох взаємопов'язаних підсистем, а саме формування та функціонування механізму. Підсистема формування механізму включає цільову, організаційну, мотиваційну складові. А підсистема функціонування механізму складається із функціональної, моніторингової та фінансової складових механізму.

Особливо важливу роль під час формування і функціонування економічного механізму інноваційного розвитку ВНЗ здійснює і підсистема забезпечення механізму, яка включає фінансове, кадрове, нормативно-правове, методичне, техніко-технологічне та інформаційне забезпечення (рис. 1).

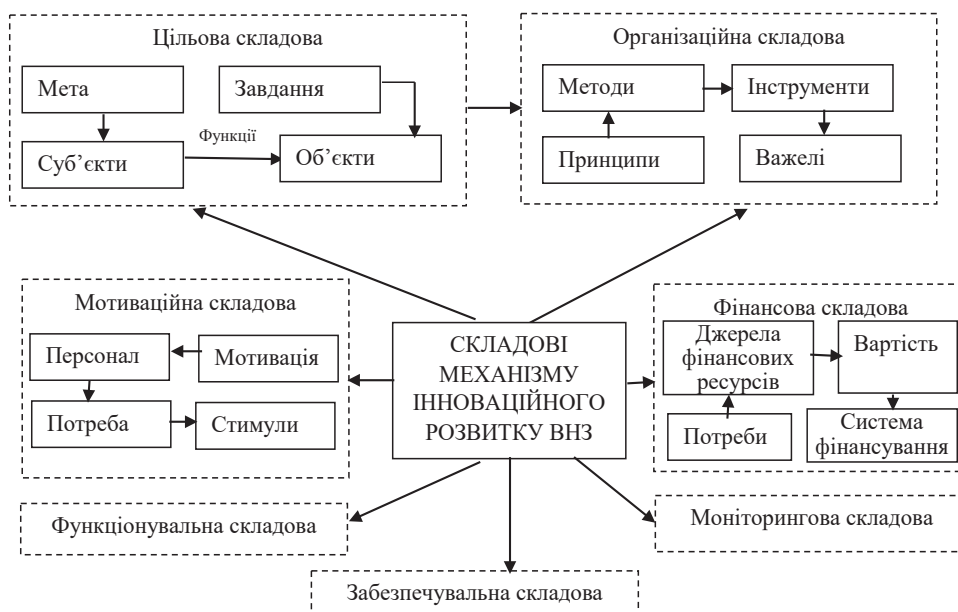

Рис. 1. Складові механізму інноваційного розвитку ВНЗ

Джерело: запропоновано автором

Основною метою механізму інноваційного розвитку ВНЗ є забезпечення якісних змін та підвищення ефективності діяльності вищого навчального закладу в умовах формування єдиного світового освітнього простору.

Основними завданнями механізму є створення інноваційної інфраструктури ВНЗ; створення системи інноваційної освітньої та науково-дослідної діяльності; підвищення конкурентоспроможності ВНЗ; диверсифікація джерел фінансування; трансформація організаційної структури ВНЗ; інтеграція ВНЗ в міжнародній освітньо-інноваційний простір.

Об'єктами механізму є складові інноваційного розвитку, а саме розвиток навчального процесу, розвиток науково-дослідної роботи, організаційний, економічний, соціальний, кадровий розвиток, розвиток міжнародних зв'язків, інформаційний розвиток та іміджевий розвиток.

Суб'єктами механізму, які прямо чи опосередковано залучені до забезпечення інноваційного розвитку ВНЗ, є споживачі освітніх та наукових послуг, професорсько-викладацький склад і співробітники ВНЗ, інвестори, держава в особі місцевих та загальнодержавних органів влади, роботодавці, конкуренти.

Системні інноваційні зміни навчального закладу, що забезпечуватимуть доступність, якість, неперервність надання освітніх, наукових та інших послуг повинні відбуватися на основі таких принципів:

- принцип комплексності інноваційного розвитку, який полягає в тому, що всі види інновацій мають бути тісно взаємопов'язані між собою і доповнювати один одного

- принцип безперервності, тобто безперервний розвиток інноваційного потенціалу ВНЗ, необхідного для реалізації інновацій

- принцип ефективності, що полягає в оптимальному поєднанні усіх компонентів інноваційного розвитку ВНЗ та досягненні запланованого економічного ефекту, тобто позитивне співвідношення отриманого результату і витрат на забезпечення інноваційного розвитку ВНЗ

- принцип синергичності, що полягає у досягненні максимально можливого корисного ефекту за рахунок злагодженої взаємодії та активної співпраці ВНЗ з іншими суб'єктами (органами державної влади, місцевого самоврядування, роботодавцями, міжнародними й громадськими організаціями тощо)

- принцип адаптивності, який передбачає швидке пристосування ВНЗ до змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі функціонування в умовах прискорення науково-технічного прогресу

- принцип об'єктивності, який передбачає врахування всіх позитивних та негативних змін, які можуть виникнути в процесі трансформації діяльності ВНЗ

- принцип компетентності, який полягає в тому, що усі працівники вищого навчального закладу повинні мати високий рівень професійної підготовки, загальну ерудицію, сумлінно виконувати поставлені завдання

- принцип стратегічного партнерства, що полягає у посиленні співпраці вищого навчального закладу та ключовими стейкхолдерами (підприємствами, науково-дослідними установами, соціальними партнерами, місцевими/регіональними органами влади, іншими організаціями у галузі освіти, професійної підготовки або молодіжної політики, міжнародними організаціями, вітчиз-

няними та зарубіжними ВНЗ тощо) заради сприяння якості та інноваціям у вищій освіті.

Вирішення проблем світового освітнього простору забезпечується за допомогою міжнародних проектів і програм, таких як ERASMUS+ (метою програми є забезпечення мобільності студентів країн європейської Співдружності); Лінгва (програма підвищення ефективності вивчення іноземних мов, що починається з початкових класів); ЄСПРІТ (програма, яка об'єднує зусилля європейських університетів, НДІ, комп'ютерних фірм для створення нових інформаційних технологій); Іріс (система проектів, спрямованих на розширення професійної освіти жінок); АПОЛЛЮ (організовує навчання у ВНЗ європейського зразка); DAAD (стипендіальні програми Німецької служби академічних обмінів, які спрямовані на підтримку міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та на реалізацію програм обміну в обох напрямках, тобто підтримку перебувань з метою навчання та проведення досліджень німців закордоном та іноземців у Німеччині); АІЕSEC (програми Міжнародної асоціації студентів та молодих спеціалістів, які працюють у сфері економіки, управління та інформаційних технологій, програми зарубіжних стажувань, котрі дають змогу оволодіти практичними знаннями в даних галузях). АІЕSEC займається проведенням конференцій, семінарів з молоддю у різних країнах; ІРЕХ «Акт на підтримку свободи» (програма Ради міжнародних досліджень та обмінів, що дає можливість студентам першого, другого, третього курсів ВНЗ з п'ятирічним терміном професійної підготовки навчатись протягом одного року в університетах чи двох-трьохрічних коледжах США, де вони студіюють такі навчальні курси, як бізнес, економіка, журналістика, дисципліни інформаційно-комп'ютерного спрямування, право, міжнародні відносини, сільське господарство, соціологія, політологія), міжнародні неурядові програми «Дружба без кордонів», СЕЗАМ тощо [10, с. 34]. Значну роль у підвищенні якості професійної підготовки студентів відіграє участь у програмі європейського Союзу "Tempus / Tacis". Загальна мета цієї програми полягає у підтримці соціальних та економічних перетворень у країнах-партнерах.

Важливе місце в механізмі інноваційного розвитку ВНЗ посідає інструментарій його реалізації, основним завдання якого є забезпечення організації умов, необхідних для виконання поставлених цілей.

Методи управління ВНЗ є способами впливу керуючої підсистеми (суб'єкта управління) на керовану підсистему (об'єкт управління). В управлінні ВНЗ можна виділити такі види методів, як економічні, адміністративно-правові, організаційні та соціально-психологічні.

Адміністративно-правові методи управління є сукупністю засобів юридичного (правового і адміністративного) впливу на відносини персоналу у ВНЗ.

За допомогою організаційних методів формується організаційна структура ВНЗ, визначаються повноваження та відповідальність посадових осіб (фіксуються у відповідних внутрішніх нормативних документах підприємства), розпорядок роботи (правила трудової дисципліни); порядок дій у тій чи іншій ситуації та регламентуються інші дії суб'єктів управління інноваційним розвитком.

Використання соціально-психологічних методів спрямовано на підвищення рівня мотивації персоналу в системі інноваційного розвитку ВНЗ.

Тут особливо виділяються такі методи: психологічне забезпечення нововведень відповідно до принципу «один в полі не воїн»; цілеспрямоване підвищення авторитету учасників нововведень; розвиток змагальних відносин в процесі підготовки доведення нововведень; розвиток неформальних контактів учасників інновацій.

Обов'язковим елементом у структурі механізму інноваційного розвитку ВНЗ є економічні методи, які ґрунтуються на дії економічних факторів ринкової економіки. Вони спрямовані на підвищення цінності створення інновацій. Ці методи управління сприяють виконанню такої функції управління, як планування. Вони пов'язані також з функціями мотивування та контролювання. До економічних методів управління належать стратегічне і поточне планування діяльності ВНЗ, економічне стимулювання і матеріальна відповідальність, ціноутворення, кредитування, податкова політика, фінансування.

Інструменти механізму інноваційного розвитку ВНЗ є засобами впливу на об'єкт управління; до них належать система влади (ієрархія), стандарти освіти, стратегія розвитку ВНЗ, грантові програми розвитку, інвестиції, політика якості, нормативи, заробітна плата, постанови, накази, розпорядження, інструкції, корпоративна етика, культура управління тощо.

Важелі механізму є регуляторами впливу інструментів та методів управління, які створюють передумови ефективного функціонування і розвитку ВНЗ. Сьогодні основним економічним важелем, що самостійно може коригувати ВНЗ, є ціна

на освітні послуги, плата за які становить переважну частину позабюджетних доходів. Система економічних важелів, що впливають на інноваційний розвиток ВНЗ, є досить складною і, окрім ціни, включає економічні стимули (пільгове оподаткування, пільгове кредитування, матеріальне стимулювання працівників, які задіяні в інноваційних процесах) та економічні санкції (штрафи, пеня, примусові та обмежувальні заходи).

Впровадження механізму інноваційного розвитку вищої освіти повинно не відбуватися внаслідок локальних дій і впровадження окремих інноваційних продуктів, а будуватися на системному підході з урахуванням як ринкових перетворень, так і можливостей державного регулювання інноваційних процесів у системі вищої освіти. Крім того, механізм інноваційного розвитку ВНЗ повинен ґрунтуватися на взаємодії ВНЗ із суб'єктами господарювання, державними владними структурами та органами місцевого самоврядування.

Висновки. Запропонований механізм інноваційного розвитку ВНЗ сприяє підвищенню ефективності фінансово-господарської діяльності та забезпеченню економічного розвитку вищого навчального закладу. Такий механізм характеризується високим ступенем маневреності, швидким реагуванням на зміни, що відбуваються у внутрішньому і зовнішньому середовищі навчального закладу для оперативного коригування його діяльності, а також відповідає цільовим орієнтирам стратегічних засад інноваційного розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Моисеев Н. Человек, среда, общество / Н. Моисеев. – М.: Наука. – 1982. – 240 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун». – 2004. – 1440 с.
3. Словник іншомовних слів / за заг. ред. О. Мельничука. – К. – 1974. – 776 с.
4. Чаленко А. О понятийной неопределенности термина «механизм» в экономических исследованиях / А. Чаленко // Экономика промышленности. – 2010. – № 51 (3). – С. 26–33.
5. Краткий экономический словарь / под ред. А. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики. – 2001. – 1088 с.
6. Економічна енциклопедія: у 3 т. / редкол.: С. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. центр «Академія». – 2001. – Т. 2. – 2001. – 848 с.
7. Mechanism design theory / [L. Hurwicz, E.S. Maskin, R.B. Myerson] // Щорічник лауреатів Нобелівської премії з економіки. – 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2007/ecoadv07.pdf.
8. Осипов Ю. Основы теории хозяйственного механизма / Ю. Осипов. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 92 с.
9. Андреев Б. Системный курс экономической теории. Микроэкономика: [учеб. пособие] / Б. Андреев; под ред. В. Петрищева. – СПб.: Лениндат, 1998. – 574 с.
10. Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору. – К.: Вища освіта України. – 2012. – 558 с.

Пирус В. А.

Хмельницький національний університет

ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Резюме

В статье исследованы сущностные признаки и характеристики понятия «механизм». На основе критического анализа предложено авторское видение понятия «механизм инновационного развития высшего учебного заведения», рассмотрены теоретические вопросы формирования механизма инновационного развития высшего учебного заведения, предложены составляющие механизма, определены принципы формирования механизма.

Ключевые слова: механизм, высшее учебное заведение, инновационное развитие, принципы, составляющие механизма.

Pirus V. O.

Khmelnyskiy National University

FORMATION OF THE MECHANISM OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Summary

In the article, essential features and characteristics of the concept of "mechanism" are investigated. Based on a critical analysis, proposed the author's vision of a concept of "innovative mechanisms of higher education institution", theoretical questions of forming a mechanism for the innovative development of an institution of higher education are considered, components of the mechanism are proposed, principles of the mechanism formation are defined.

Key words: mechanism, institution of higher education, innovative development, principles, elements of the mechanism.

УДК 330.111.62:334.722.8(477)

Сірко А. В.

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету

ЧИННИКИ ТА НАСЛІДКИ ДЕФОРМАЦІЇ ІНСТИТУТУ ВЛАСНОСТІ В КВАЗІРИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті обґрунтовуються базисна роль інституту власності в ринковій системі та закономірність його еволюційних змін у сфері корпоративного підприємництва. Розглянуто специфіку формування корпоративної власності в постсоціалістичній економіці; аналізуються чинники та наслідки рентоорієнтованої поведінки власників корпоративного бізнесу в Україні. Зроблено висновок про те, що необхідною умовою усунення деформацій інституту власності є демонтаж олігархічної системи влади.

Ключові слова: власність, корпоративна власність, приватизація, квазірента, влада.

Постановка проблеми. Крах тоталітарної системи відкрив перед Україною перспективу розбудови нової, ефективної господарської системи, спроможної забезпечити потужні стимули до високопродуктивної праці та модернізації національного виробництва на інноваційній основі, а в кінцевому підсумку істотно підвищити рівень загального добробуту. Інверсійність постсоціалістичної трансформації економіки полягала у необхідності роздержавлення і приватизації більшості індустриальних підприємств країни як передумови формування конкурентного середовища та ефективного власника, підвладного законам ринку. Минула вже чверть століття, однак загалом корпоративний сектор вітчизняної економіки, що склався на тлі великої приватизації, згідно із загальною оцінкою експертів, практиків і громадськості, не дає підстав для тверджень про вагомий позитивні наслідки реструктуризації відносин власності, про здійснений нарешті перехід капітальних ресурсів до рук ефективних власників. Свідченнями цього є дуже серйозні проблеми з капітальними інвестиціями та інноваціями, низька конкурентоспроможність підприємств на зовнішньому і внутрішньому товарних ринках, чи не масове ухилення великого бізнесу від чесного виконання фінансових зобов'язань перед державою тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ефективності проведеної в Україні реструктуризації економічних відносин власності не привернула широкої уваги дослідників. Більше того, як нам видається, серед вітчизняних науковців така фундаментальна, політико-економічна проблема, як власність, на противагу плідним західним розвідкам у руслі неінституціоналізму, утратила свій колишній науковий інтерес. Серед

найбільш ґрунтовних і цінних досліджень проблематики ефективності власності у постприватизаційних умовах варто виділити праці В. Гейця [1], В. Мазура [2], Ю. Кіндзерського [3].

Мета статті полягає в інституційному аналізі чинників деформації власності як базисного інституту економіки на прикладі корпоративного сектору економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність ринкової системи господарювання ґрунтується головним чином на приватній власності, у якій концентровано виражаються сутнісні риси людини. Обмеженість економічних благ як даність людського буття за умов суспільного поділу праці зумовлює приватний, відособлений від інших членів суспільства характер їх привласнення і накопичення багатства. Під впливом цих постійно діючих обставин реального життя формується універсальна властивість людини – її прагнення переслідувати у всьому власний інтерес, особисту вигоду. Людина вибирає для себе певну власницьку стратегію поведінки, усвідомлюючи, що так робить кожен індивід, а тому, налагоджуючи взаємовідносини, доцільно враховувати корисливий (економічний) інтерес своїх контрагентів. А. Сміт, який до власне економічних розвідок професійно вивчав сферу людських почуттів, писав: «Вона (людина – А. С.) швидше досягне своєї мети, коли зважить на їх егоїзм і зуміє показати їм, що у їх власних інтересах зробити для неї те саме, чого вона хоче від них» [4, с. 77]. Домінування приватновласницького інтересу як найбільш ефективної стратегії поведінки людини в конкретних умовах господарювання, за словами іншого класика Дж.С. Мілля, дає підстави теоретикам-економістам розглядати все людство як таке, що втягнуто виключно у придбання та